

התפוקה וההכנסות בחקלאות בשנת תש"ך

בשנת תש"ך (1959/60) גדלה התפוקה הגולמית הריאלית בחקלאות ב־4 אחוזים. במחירי התפוקה החקלאית ליצרן לא חל בממוצע כמעט כל שינוי¹. ערך התפוקה הגולמית במחירים ליצרן, לרבות פיצויי הבצורת, הגיע ל־827 מיליון ל"י לעומת 781 מיליון ל"י בתשי"ט — עלייה של 46 מיליון ל"י, שהם 6 אחוזים. ערך התפוקה הגולמית במחירים ליצרן, להוציא את פיצויי הבצורת², הגיע ל־803 מיליון ל"י לעומת 775 מיליון ל"י בתשי"ט³ — עלייה של 28 מיליון ל"י, שהם 4 אחוזים. התשומה הגולמית, פרט לשכר עבודה, ריבית ודמי חכירה, גדלה בשנת תש"ך ב־29 מיליון ל"י שהם 7 אחוזים, והסתכמה ב־433 מיליון ל"י לעומת 404 מיליון ל"י בשנת תשי"ט. מחירי התשומה היו, כנראה, יציבים אף הם. הערך המוסף (ההכנסה שנוצרה בחקלאות) גדל, אפוא, ב־17 מיליון ל"י, שהם 5 אחוזים (ראה לוח 1). לאחר ניכוי תשלומי הריבית ודמי חכירה וכן תשלומי השכר לשכירים המועסקים בחקלאות, מגיע הגידול בהכנסתם של בעלי המשקים ל־14 מיליון ל"י שהם 6 אחוזים. כלל ההכנסות של בעלי המשקים מחקלאות הגיעו ל־264 מיליון ל"י. מאחר שלפי אומדן נציבות מס הכנסה חלה ירידה בתשלומי מס הכנסה מחקלאות, גדלה ההכנסה הפנויה של בעלי המשקים בשיעור העולה במקצת על עליית הכנסתם הנקייה. לפי שעה אין נתונים המאפשרים לקבוע את חלוקת הגידול בהכנסות לפי הוותק וצורות ההתיישבות. כן אי אפשר עדיין לקבוע את שיעור השינוי בהכנסה ליחידת משק וליום עבודה.

המגמות העיקריות בהתפתחות התפוקה

בשנת תש"ך הואט במידה ניכרת גידולו של הייצור החקלאי. לעומת שיעור גידול של 14 אחוזים בשנים תשי"ד עד תשי"ט הגיע שיעור הגידול בתפוקה הגולמית הריאלית השנה ל־4 אחוזים בלבד. התפוקה הגולמית, להוציא מוצרי־ביניים, גדלה ב־10 אחוזים בלבד לעומת 20 אחוזים ויותר בתשי"ט וכ־14 אחוזים בממוצע בשנים תשי"ד עד תשי"ח⁴. בסוגי התפוקה האחרים חלה בתש"ך ירידה של 19 אחוזים — לעומת ירידה של 3 אחוזים בתשי"ט ועלייה של 14 אחוזים בממוצע בשנים תשי"ד עד תשי"ח.

הירידה בקצב הגידול היא בעיקרה תוצאה של ארבע ההתפתחויות הבאות:

(א) האטה בגידול הייצור של מוצרי בעלי החיים — הן המוצרים הסופיים והן נכסי הייצור (שגידולם מתבטא בעליית ערכם של בעלי החיים שנשארו במשק).

¹ עלייה ממוצעת של פחות מאחוז אחד.

² בדו"חות בנק ישראל לא נחשבו פיצויי הבצורת עד עתה בגור סובסידיות רגילות מחמת העדר קשר ישיר בינו לבין מחיר התפוקה או התשומה, ומשום כך לא נכללו בערך התפוקה במחירים ליצרן, אלא הוגדרו כתשלומי העברה. צירוף פיצויי הבצורת לתפוקה (במחירים ליצרן) כאן בא לשם תיאום עם ההגדרות המקובלות בחשבונות הלאומיים לגבי הסקטורים האחרים.

³ לגבי תשי"ט — מספרים מתוקנים; לגבי תש"ך — ארעיים.

⁴ באחת מן השנים הללו בלבד, תשי"ז, היה שיעור הגידול נמוך מהממוצע — 8 אחוזים — ואילו בכל יתר השנים הוא היה גבוה מהממוצע או שווה לו.

התפוקה, התשומה וההכנסות בחקלאות, תש"ך-1959/60, (במחירים שוטפים)

(מיליוני ל"י)

העלייה או הירידה (-)		תש"ך (1959/60)	הש"ט * (1958/59)	
באחוזים	במליוני ל"י			
ה ת פ ו ק ה				
10	58	652	594	שיווק וצריכה עצמית
-13	-14	93	107	מוצרי ביניים
-22	-16	58	74	נכסי ייצור
4	28	803	775	סך הכל
300	18	24	6	פיצוי בצורת
6	46	827	781	סך כל התפוקה במחירים ליצרן
ה ת ש ו מ ה				
16	40	294	254	קניות מסקטורים אחרים
-13	-14	93	107	מוצרי ביניים
7	3	46	43	בלאי
7	29	433	404	סך הכל
ח ש ב ו ן ה ה כ נ ס ה				
6	46	827	781	תפוקה
פ ח ו ת : תשומה (פרט לשכר עבודה,				
7	29	433	404	רבית ודמי חכירה)
5	17	394	377	ערך מוסף (ההכנסה שנוצרה בחקלאות)

* אומדנים מתוקנים.
ה מ ק ו ר : הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. פרט למוצרי ביניים שהם אומדן ארעי של בנק ישראל.

- (ב) אובדן יכולי הפלחה בעקבות הבצורת, בממדים הגדולים ביותר מאז קום המדינה.
 (ג) צמצום העבודות הציבוריות ועבודות הדחק בייעור, שימור קרקע, והכשרת קרקע.
 (ד) צמצום ההשקעות במטעים צעירים.

גם בתש"ך, ככחמש השנים שקדמו לה, היה שיעור הגידול הריאלי גבוה יותר במוצרי בעלי החיים מאשר במוצרים הצמחיים. התפוקה הריאלית (לרבות נכסי ייצור) גדלה בענפי בעלי החיים בשיעור ממוצע של 8 אחוזים לשנה ואילו בענפים הצמחיים — ב־6 אחוזים בלבד.¹ מאידך, בעוד שהמחיר לחקלאי של המוצרים הצמחיים עלה בממוצע ב־2 עד 3 אחוזים, חלה במחירי מוצרי בעלי החיים ירידה של 2 עד 3 אחוזים.

התרומה הגדולה ביותר להרחבת התפוקה בתש"ך, כבשנת תשי"ט, היתה בבשר לסוגיו, שייצורו גדל במונחים ריאליים ב־19 אחוזים. שיעור גידול זה היה נמוך מבתשי"ט עקב ההאטה היחסית בהרחבת גידול בעלי חיים לבשר, שהחלה מסתמנת בתשי"ט ונמשכה ביתר שאת בתש"ך — כתוצאה מן הבצורת הממושכת, שהגבילה את אפשרויות המרעה, ומירידת הרווחיות. האטת הגידול בשיווק הבשר היתה גדולה יותר, לולא הוגברה הסלקציה בעדר החלב, שנעשתה בחלקה במסגרת הצעדים לתכנון הענף, ואשר כתוצאה ממנה הופנה לשחיטה חלק ניכר מן הריבוי הטבעי. גידול ההיצע של בשר היה מלווה בירידת מחירים של בשר בקר ועופות ליצרן, ב־3 עד 4 אחוזים. ירידת המחירים לחקלאי הואטה עקב הגדלת הסובסידיות למוצרים אלה ב־2.2 מיליון ל"י.²

מלבד הבשר באה התרומה הגדולה ביותר להרחבת התפוקה מצד ענף הפירות (פרט לפרי־הדר). ייצורם גדל במונחים ריאליים ב־18 אחוזים בממוצע — על אף הירידה של כ־30 אחוזים ביבול השזיפים וכן ירידה ניכרת בענפי יין ובזיתים, שנגרמה במידה רבה בהשפעת תנאי מזג האוויר. מן הראוי לציין במיוחד את הגידול בשיווק הפירות הנשירים: אגסים, ששיווקם גדל כמעט פי שלושה; אפרסקים, ששיווקם גדל ב־70 אחוזים בקירוב; ותפוחי עץ, ששיווקם גדל ביותר מ־50 אחוזים. שיעור הגידול הממוצע בתפוקת הפירות הנשירים היה 47 אחוזים. על אף הגידול בהיצע חלה עלייה במחירים שקיבל היצרן (להוציא מחירי פרי הדר), הנאמדת ב־12 אחוזים בממוצע. במיוחד ניכרת העלייה במחירי השזיפים, שתפוקתם פחתה כאמור. העלייה באה לאחר הירידה הגדולה במחירי השזיפים עם הגידול הרב בהיצע בתשי"ט. כן עלה במידה ניכרת מחיר ענבי המאכל. מאידך, חלה ירידה קטנה בלבד במחירי התפוחים והאגסים על אף הגידול הרב בהיצע. ייצור פרי ההדר גדל ב־7 אחוזים, בעיקר עקב כניסת מטעים חדשים לגיל פוריות. במחיר ליצרן חלה ירידה — בעקבות ירידת המחירים בשוקי היצוא.

גידול רב, בשיעור של 48 אחוזים בקירוב, חל גם בייצור הכותנה, שהגיע לכלל סיפוק הצריכה המקומית של סביבים. במחירי הכותנה ליצרן לא חל שינוי — שיעורי הסובסידיות הוגדלו, באותה מידה שירד המחיר, ששילמו המטויות. הסכום הכולל של הסובסידיות לכותנה הסתכם ב־6.8 מיליון ל"י.³

כמו כן חל גידול ניכר — של 39 אחוזים — בייצור סלק הסוכר, ומחירו ליצרן עלה ב־5 אחוזים לערך. ייצור הבוטנים גדל ב־11 אחוזים ומחירם ליצרן עלה אף הוא ב־5 אחוזים עקב מתן סובסידיה בשיעור של 30 ל"י לטון.

עליות בשיעור נמוך יותר חלו בתפוקת הירקות, לרבות תפוחי־אדמה (6 אחוזים), הביצים (6 אחוזים) והחלב (5 אחוזים). בעוד שייצור הירקות גדל השנה בשיעור רב יותר מאשר בשנת תשי"ט, היה שיעור הגידול בייצור הביצים והחלב נמוך יותר.

¹ בחישוב זה לא נכללו מספוא וגרעינים, שבתפוקתם חלה ירידה גדולה מחמת הבצורת.
² הנתונים על הסובסידיות וכן על השיווק והמחירים של כמה מוצרים — מתוך "דוח וסיכומים לשנת תש"ך", משרד החקלאות, המחלקה הכלכלית.

³ טרם הוברר סופית אם אמנם תחול הסובסידיה על כל כמות התפוקה.

הגידול בתפוקת הירקות חל בחדשי החורף בשל תנאי מזג האוויר הנוחים, בעוד שבחודשי הקיץ חל צמצום בהיצע בהשוואה לתקופה המקבילה בתשי"ט. התפתחות זו השתקפה גם בעודפים ובמחירים לצרכן. כמות העודפים של הירקות עלתה מ-35,000 טון, שהיוו 18 אחוזים מכלל הייצור בתשי"ט, ל-50,000 טון, שהיוו 25 אחוזים מכלל הייצור בתש"ך. בעוד שהעודפים בחדשי החורף גדלו ב-20,000 טון לערך פחתו העודפים בחדשי הקיץ ב-3,500 טון, לערך. המחירים הסיטוניים, שירדו בחדשי החורף ב-4 אחוזים, לערך, עלו בחדשי הקיץ לכדי 25 אחוזים למעלה מרמתם בקיץ תשי"ט, והעלו את המחיר הממוצע לשנה כולה ב-5 אחוזים. הכמות השנתית הנצרכת בחודשי הסתיו והקיץ פחתה לעומת תשי"ט, בעוד שבחודשי החורף היא גדלה. הכמות השנתית הנצרכת גדלה בשיעור של 2 אחוזים בלבד. על אף גידול העודפים השנה, פחתו הסובסידיות לירקות מ-7.7 מיליון ל"י בתשי"ט ל-5.1 מיליון ל"י בתש"ך. ירידה זו נבעה בעיקר מהורדת המחיר המובטח בעד העודפים, ומירידה בהפסדי האיסוס של תפוחי אדמה.

ההאטה בגידול הייצור של חלב נובעת, כאמור, מהגברת השחיטה של פרות החלב וכן מתמותה כתוצאה מפגיעת מחלת הפה והטלפיים. מרבית הגידול בתפוקה נבע, כנראה, מעלייה במספר החולבות הממוצע.

מחיר החלב ליצרן נשאר יציב כמעט — מחירי השוק של חמאה ומוצרי חלב הועלו אמנם, אולם בה במידה קוצצו הסובסידיות לחלב: בתש"ך עמדה הסובסידיה על 5.3 אגורות בממוצע לליטר חלב גולמי לעומת 6.6 אגורות בתשי"ט. הסכום הכולל של הסובסידיות היה 12.2 מיליון ל"י — ב-3.5 מיליון ל"י פחות מאשר בתשי"ט.

ההעלאות במחירי מוצרי החלב לצרכן נתאפשרו על ידי הפחתת השיווק של מוצרי חלב מיבוא — חמאה וגבינות — וכן בעקבות הגברת הביקוש לתוצרת חלב ניגרת — שמנת, לבן ו"אשל".

ההאטה בהרחבת ייצור הביצים נבעה מהירידה ברווחיות הענף. כפי הנראה, חלה עיקר ההרחבה במשקים שהכינו לולים ומתקנים עוד בשנת תשי"ט. ממדי הייצור עלו במידה ניכרת על הצריכה, האפשרית תוך שמירה על יציבות המחירים, ומרבית התוספת הופנתה להגדלת היצוא. המחירים הנמוכים, שנתקבלו בשוק היצוא, וכן הורדת המחיר בשוק המקומי לשם הגברת הצריכה הורידו את המחיר הממוצע לחקלאי. אולם כתוצאה מהגדלת הסובסידיות מ-12 ל-19 מיליון ל"י צומצמה הירידה במחיר לחקלאי ל-3 אחוזים בלבד.

לעומת ההרחבה, שחלה בתפוקת המוצרים הסופיים, חלה בגלל הבצורת ירידה בתפוקת מוצרי הביניים. לכיסוי נזקי הבצורת הוקצבה סובסידיה של 24 מיליון ל"י. ערך היבול של מוצרי הביניים, בעיקר גרגרים ומספוא, פחת ב-13 אחוזים. כן פחת יבול החיטה ב-44 אחוזים בקירוב.